

УДК 342.951

ІВАН ВОЛОДИМИРОВИЧ ІЩЕНКО,

начальник управління превентивної діяльності

Головного управління Національної поліції в Одеській області

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ СУБ'ЄКТІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ

Чинне українське законодавство не робить наголосу на існуванні у структурі Національної поліції спеціалізованих підрозділів у сфері ювенальної превенції. Натомість у Керівних принципах Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дітей одним з його елементів є так звана міждисциплінарна підготовка усіх фахівців, які працюють з дітьми і для дітей. Такі особи мають бути обізнані про права і потреби дітей різних вікових груп, а також щодо процедур, які адаптовані до них [1, с. 23]. Специфіка об'єкту впливу ювенальної превенції, зокрема особливі потреби неповнолітніх, а також розмаїття існуючих адміністративно-правових заходів обумовлює виокремлення цього напрямку серед завдань поліції, та утворення спеціалізованої служби у її (поліції) складі.

Сучасні підрозділи ювенальної превенції в Україні були утворені (на виконання Розпорядження КМУ від 22.10.2014 р. № 1118-р) в результаті реформування колишньої кримінальної міліції у справах дітей. Першочерговим завданням названих підрозділів до реформи була протидія втягненню дітей у злочинну діяльність. Ця служба (яка до речі входила до блоку кримінальної міліції – *I. I.*) була наділена повноваженнями здійснювати оперативно-розшукову діяльність як щодо злочинної поведінки неповнолітніх осіб, так і злочинних намірів щодо них самих. Сучасні підрозділи ювенальної превенції (ЮП) НПУ не є суб'єктами ОРД, діють у складі управлінь превентивної діяльності поліції, тому здійснюють свою діяльність гласно без права проводити оперативно-розшукові заходи. У зв'язку з цим С. П. Поляк помилково вважає, що завдання, визначені у Законі України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», автоматично лягли на плечі лише підрозділів кримінальної поліції, яка і без того насичена кримінальним повсякденням [2, с. 90]. Таке категоричне бачення може сформуватися в наслідок безальтернативного ототожнення протидії злочинності виключно з діяльністю кримінальної поліції, що виключає у цьому напрямку участь інших служб (підрозділів) поліції, а також адміністративно-правову превенцію, загальну та індивідуальну профілактику. Справа у тому, що зараз суспільство в основу протидії деліктності та віктимності серед дітей ставить усунення причин, що детермінують таку поведінку. Крім протидії злочинності пріоритетами розвитку органів системи МВС є також створення безпечного середовища, а також дотримання та забезпечення прав людини. Тому, умовно кажучи, у діяльності поліції «у справах дітей» першорядного значення набувають саме превентивні заходи, які мають адміністративно-правовий характер, діють на упередження.

З метою, усунення дублювання функцій з іншими підрозділами НПУ та суб'єктами ювенальної превенції, в першу чергу, слід чітко окреслити завдання підрозділів ювенальної превенції. Майже рік – з часу реорганізації (липень 2017 року) до реєстрації у Мін'юсті України (червень 2018 року) наказу МВС України від 19.12.2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ЮП НПУ» (Інструкція з ОРПЮП), ця служба діяла за застарілим наказом МВС України від 19.12.2012 р. № 1176, що затверджував Інструкцію з організації роботи підрозділів кримінальної міліції у справах дітей. Чинна Інструкція з ОРПЮП до основних завдань підрозділів ювенальної превенції відносить: 1) профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; 2) ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики; 3) участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення; 4) вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; 5) вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; 6) провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти. Слід констатувати, що

безпелляційно з завдань сучасних підрозділів ЮП НПУ виключено розкриття кримінальних правопорушень, учинених дітьми. Не згадується окремо таке завдання, як ужиття заходів щодо недопущення рецидивної злочинності серед дітей, хоча деякі заходи, серед окреслених в цій Інструкції спрямовані на реалізацію і цієї функції також. Ми вважаємо, що перелік окреслених на сьогодні завдань підрозділів ЮП НПУ не є повним, так само, як і коло закріплених у цьому нормативному акті повноважень зазначених підрозділів.

Ефективному виконанню сучасних завдань ювенальної превенції має сприяти науково-обґрунтована організація діяльності цих підрозділів (посадових осіб) в межах визначених нормативно-правовими актами повноважень. Сучасний статус підрозділів ЮП НПУ обумовлює їх подвійну підпорядкованість у питаннях виконання службової діяльності: безпосередньо – начальнику поліції превентивної діяльності підрозділу ГУНП та опосередковано – начальнику підрозділу ЮП вищого рівня. Типовий штат, кількісний склад або вихідні критерії розрахунку комплектування підрозділів ЮП НПУ в Інструкції з ОРПЮП не визначені. Для прикладу, служба ЮП в Одеській області на сьогодні за штатом нараховує 142 посади на приблизно 459 тис. осіб віком до 18 років, з яких 58 посад припадає на територіальні підрозділи поліції м. Одеси (близько 157 тис. неповнолітніх). За математичними підрахунками виходить, що зараз по м. Одесі один поліцейський ювенальної превенції умовно має охопити приблизно 2,7 тис. дітей, а по Одеському регіону – 3,2 тис. дітей. Якщо ж поррахувати співвідношення посад підрозділів ЮП до кількості навчальних закладів (загальноосвітніх та дошкільних) в Одеській області, то виходить, що на одного інспектора (старшого інспектора) припадає у середньому 10 таких закладів, з них 5 шкіл та прирівняних до них закладів. Здавалося б, що це не так і багато. Але якщо подивитися це співвідношення по окремих районах області, то може виходити, що на одну посадову особу ЮП може приходиться до 20 навчальних закладів. Крім того, до уваги не взяті спеціальні виховні заклади, заклади професійної освіти, перші курси закладів вищої освіти, де навчаються особи віком від 14 до 18 років. А саме цей віковий період дитинства вимагає посиленої уваги. Вважаємо, що за приклад доцільно взяти положення ч. 4 ст. 4 Закону України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» щодо визначення штатної чисельності працівників територіальних служб у справах дітей, яка встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на 1 тис. дітей, які проживають у районі (сільській місцевості), та не більше ніж на 2 тис. дітей, які проживають у міській місцевості. Штатна чисельність працівників служб у справах дітей виконавчих органів сільських, селищних рад відповідних територіальних громад встановлюється з розрахунку один працівник служби не більше ніж на 1 тис. дітей, але не менше одного працівника на об'єднану територіальну громаду. Вважаємо, що для рівномірного навантаження особового складу законодавство має передбачати аналогічні мінімальні вимоги для комплектування територіальних підрозділів ЮП НПУ. Профільна Інструкція ОРПЮП також повинна містити вимогу, що «забороняється використовувати особовий склад підрозділів ЮП для виконання завдань, що не входять до кола їх службових обов'язків». Але «для забезпечення безпеки та захисту прав дітей, надання їм необхідної допомоги можуть залучатися й інші працівники поліції».

Сьогодні можна констатувати певний прогрес в організації діяльності сучасних підрозділів ЮП (порівняно з колишніми підрозділами КМСД), що простежується у посиленні компоненту захисту прав дітей, особливо тих дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації та у конфлікті з законом. В арсеналі поліції з'явилися такі нові організаційні форми ювенальної превенції як: а) експериментальна модель співпраці навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер поліції»; б) спільна соціальна послуга «Пошук дітей»; в) система «Поліна». Здобуває поширення формування та використання у системі ювенально-превентивних заходів баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, а також веб-сайтів та соціальних мереж Інтернету.

Список бібліографічних посилань

1. Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child-friendly justice : monograph. Council of Europe Publishing, 2013. 96 p.

2. Поляк С.П. Правові основи діяльності оперативних підрозділів кримінальної поліції Національної поліції України з протидії втягненню неповнолітніх у злочинну діяльність. *Форум права*. 2017. № 2. С. 87–94. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_2_16.pdf (дата звернення: 25.03.2019).

Одержано 26.03.2019